

O językowej grze w tzw. grzeczność, skracaniu dystansu oraz efektywności komunikacyjnej po (nowo)polsku

On the so-called politeness game, distance shortening and communication effectiveness in (new-)Polish

Arkadiusz Jabłoński

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
yaboo@amu.edu.pl | ORCID: 0000-0002-0812-4142

Abstract: The notion of *politeness in language* viewed as a type of game seems to have been associated for long with Polish native linguistic studies on pragmatics. Accordingly, in actual usage of contemporary Polish, various techniques of “shortening the distance” between the interaction parties may be observed. This practice is accompanied by a visible lack of trust towards rendering, on the level of language expressions, the actual interpersonal relations, often going beyond current interaction goals and its ad hoc needs. Some possible pragmatic consequences of linguistic and extra-linguistic factors sketched briefly for framework of Polish (new-Polish?) communication reality are presented in the paper.

Keywords: pragmatics, grammatical person, politeness, agon, interaction strategies

1. Gry, język, *agon*

Typ gry *agon* odnosi się do współzawodnictwa równorzędnych rywali (Caillois, 1997, s. 23–33). Obejmuje ono dwie (lub więcej, przy pierwszoosobowym obserwatorze *ja*, podstawie ludzkiej świadomości w opozycji *ja*: *nie-ja*, por. Kołwzan, 1976, s. 273) abstrakcyjne tożsamości graczy. W perspektywie doraźnej obrazuje to w języku opozycja wartości osoby pierwszej i drugiej.

Środki językowe odzwierciedlają rzeczywistość nieprecyzyjnie. Teksty (T) to transpozycje konwencjonalne zjawisk pozatekstowych (R), z relacją implikacji: $T \rightarrow R$ (Zawadowski, 1966, s. 80 i nast.). Język (T) nie uwzględnia wielu opozycji rzeczywistych (R) lub odzwierciedla je w różny sposób. Opozycja polskich wartości osoby nie jest identyczna z dominującym współcześnie ujęciem anglojęzycznym¹, w schemacie bliskim *agon*. Można wręcz często odnieść wrażenie, że bezpośrednie przełożenie znacznika angielskiej osoby drugiej *you* na polską wartość *ty* powoduje problemy pragmatyczne (w jakości osiągania celów komunikacyjnych). Artykuł niniejszy przedstawia ramowo skalę i konsekwencje takich zjawisk w polszczyźnie oraz propozycje pewnych środków zaradczych.

2. „Grzeczność” a schematy sytuacji

Metafora gry występuje w polskich ujęciach grzeczności: „Elementarne zasady owej grzecznościowej gry przyswajane są przez członków

.....

¹ Z perspektywy też niniejszego tekstu nie jest istotne, czy omawiane zjawiska rzeczywiście przeniknęły do języka polskiego z angielszczyzny. Zarazem anglojęzyczna praktyka komunikacyjna z większą konsekwencją wykazuje binarne rozróżnienie wartości osoby pierwszej i drugiej. To przekłada się nie tylko na obligatoryjne znaczenie osoby podmiotów zdań, lecz na użycie zaimeków dzierżawczych, dopełnień i na bardziej zaawansowane zjawiska. Doraźnie założono, że gra typu *agon* na poziomie binarnych wartości osoby zachodzi w realiach anglojęzycznych z wyraźnie większą konsekwencją i efektywnością niż w polskich. Brak wymogu oddania pewnych elementów angielskich w tłumaczeniu (komunikat *Zamknij oczy*, nie odpowiada pod względem argumentów składniowych wypowiedzi angielskiej *Close your eyes*, błędna jest wypowiedź polska w kształcie* *Zamknij twoje/swoje oczy*, i angielska* *Close eyes*). Takie prawidłowości nierzadko w praktyce uzusu polskiego zapożyczonego z angielszczyzny są domyślnie ignorowane.

społeczności językowej już w okresie dzieciństwa. Konsekwencją [...] jest intersubiektywne przeświadczenie dorosłych członków społeczności – nie zawsze mające potwierdzenie w rzeczywistości – że na grzeczności zna się każdy” (Marcjanik, 1997, s. 271 i nast.). To samo źródło akt „przejścia na ty” (ze stosownej w okolicznościach oficjalnych formy *pan/pani/państwo*) opisuje jako „wkraczanie na obszar prywatności”, jednak wyłącznie wobec zmiany na poziomie języka, nie schematów komunikacji (Marcjanik, 1997, s. 139–143). Tak rozumiana *grzeczność* pomija aspekty „projekcji własnej definicji sytuacji” (Goffman, 2000, s. 38), nie zawsze z założeniem wspólnych interesów stron. Pojęcie *honoryfikatywności*, zakrojone szerzej, odnosi się do „rangi towarzysko-społecznej” (Huszcza, 1996, s. 51), manifestowanej odmiennie w rozmaitych sytuacjach. Na tym tle rysuje się opozycja *protokołu* (środków językowych) i *procedury* (schematów sytuacji) (Jabłoński, 2012, s. 9 i nast.) w negocjacji ról stron (Jabłoński, 2012, s. 42–49).

W perspektywie doraźnej nie każdemu ja odpowiada przeciwnie zorientowane osobowo *ty*. Dylemat ten nie zawsze rozwiązują formy *pan/pani/państwo*. Użycie zaimka *ty* może zakłócać komunikację. Przykłady a.–b. to interakcja przerwana zasłyszana na peronie kolejowym:

a. *Przepraszam, ty jedziesz do Warszawy?*

b. *A my się znamy?*

Różne mogły być motywacje nadawcy a. do użycia zaimka *ty*. Opozycję *ja: ty* zneutralizowano w b., z fatyczną odmową interakcji z takim schematem ról, do inkluzywnej formy osoby pierwszej liczby mnogiej *my*. Odrzucenie może mieć bardziej agresywną postać, w poetyce wypowiedzi *na ty*, którą teksty kultury i popkultury polskiej wyrażają nader czytelnie (por.: „spierdalaj gnoju! / dziś jestem w nastroju/ nie-przysiadalnym” Świetlicki, 1995 lub: „milszy mi jest pantofelek/ od ciebie ty skurwysynie” Bursa, 1977). Nie mniej agresywny bywa przekaz w osobie pierwszej (por.: „daj mi spokój/ ja nie mam ochoty/ ja to pierdolę” Świetlicki, 1995 lub: „i jebię to jebię to jebię to jebię to wszystko” Peszek, 2021).

3. Ty a osoba ZERO

Zaimek osobowy *ty* to znacznik osoby drugiej liczby pojedynczej. Jego użycie, także z dużą literą *Ty* w piśmie, w okolicznościach mniej poufnych, ma charakter co do zasady symetryczny (c.):

c. 2 os. l.p. SYMETRYCZNA (vs. *ja*): *ja i ty/Ty*.

W zależności od procedury (sytuacji) komunikacyjnej zachodzi różnicowanie na użycie inwazyjno-nachalne (d., z naciskiem binarny dystans *agon*) i intymne (e., niwelujące dystans).

d. 2 os. l.p. INWAZYJNA/NACHALNA (vs. *pan*): *Ty głupku! Ty słuchaj!*

e. 2 os. l.p. INTYMNA (vs. *pan*): *Ty misiu ty! Ty, panie, tyle czasu masz...*

Nowe zjawisko to użycie nieokreślone osoby drugiej. Tak funkcjonuje angielski zaimek *you*.

f. 2 os. l.p. ABSTRAKCYJNA (*ktoś*): *? Głodny nie jesteś sobą.*²

Użycie f. powoduje w polszczyźnie konflikt ze znaczeniem innych wartości. Polskie przymiotniki wymagają zgodności rodzaju z płcią zawsze, a czasowniki w ich postaciach przeszłych. Wypowiedź f. ze względu na postać przymiotnika (*głodny*) odnosi się wyłącznie do odbiorcy płci męskiej. Czasownik w niemęskoosobowej postaci przeszłej (*byłyście*) wystąpi z żeńską postacią przymiotnika (*głodne*): *Głodne nie byłyście sobą.* – w praktyce wobec odbiorców wyłącznie żeńskich.

W pragmatyce komunikacji bezpośredniość użycia zaimka *ty* nie przekłada się na neutralność przekazu, a nawet wykazuje wydźwięk agresywny. Życzliwa neutralność po polsku nie tylko nie wymaga użycia form *na ty*, a dotyczy bogatego repertuaru innych środków wyrazu. Dla potrzeb niniejszego tekstu zdecydowano się je wyodrębnić za pomocą

.....

² Wbrew domyślnie znaczonej tak wartości rodzaju męskiego, abstrakcyjny adresat nie jest różnicowany ze względu na płeć. Takie nacechowane rodzajowo użycie trzeba zatem uznać za nieprawidłowe lub przynajmniej potencjalnie problematyczne.

terminu osoba ZERO. Strategia osoby ZERO pozwala uzyskać, pożądaną w wielu kontekstach, bezosobowość przekazu.

4. Intymność wymuszona

Wymuszenie intymności, częste w przekazie korporacyjnym, zakłada tytułowanie odbiorcy przez zaimiek *ty*?³ (g.-i.) – formy osoby ZERO tu i niżej w kursywie (w razie potrzeby także z przeniesieniem ich do kolejnego wiersza), z **pogrubieniem** elementów wątpliwych)⁴.

g. „**Nie** poddawaj się” – Wytrwałości!

„Arkadiuszu, kupuj ze spokojem” – Nie ma pośpiechu.

„**Przegapiłeś** okazję” – Okazja uciekła.

„**Nie** oddawaj koszyka” – To jeszcze nie koniec. (ALLEGRO, 2022)

h. „Wylogowaliśmy **Cię** automatycznie.” (SANTANDER, 2021)

Nastąpiło automatyczne wylogowanie.

i. „Cześć, **Arkadiusz!**” „Pobieramy listę **Twoich** produktów. **Daj** nam chwilę.” „**Twoje** pieniądze” „**Twoje** skróty” (SANTANDER, 2023)

Witamy w naszym serwisie. Pobieramy listę produktów.

Prosimy o cierpliwość. Pieniądze. Skróty.

Wymuszenie intymności, dyskusyjne już w przekazie g.-i., do konkretnego klienta, nie sprawdza się wobec odbiorcy abstrakcyjnego. Przekaz taki (j.), obok zbędnego nacechowania rodzajowego, sugeruje, że nadawca poucza odbiorcę sytuowanego w pozycji biernego przedmiotu edukowania.

.....

³ Strategia taka, z czasownikami w osobie drugiej, wymusza nierzadko użycie metrykalnego imienia, poza kręgiem rówieśniczym pomijanego w uzusie polskim. Ta (ewidentnie odanglojęzyczna) kalka jest na tyle wpływowa, że polskie źródła odnoszą się już do „pokojowej inwazji kultury anglosaskiej” (Zaliwska-Okrutna 2002: 254), z pominięciem bardziej efektywnych i niewymagających użycia imion technik adresowania odbiorcy.

⁴ Przytoczone przykłady omawia się wobec użycia zaimka *ty* lub imienia w przywołaniu lub jako podmiotu zdania. Nie sposób omówić dokładnie innych konsekwencji takiej strategii, z kopiującym ewidentnie analogiczny uzus anglojęzyczny użyciem zaimka *ty* (i zaimka *ja*) oraz form pochodnych w funkcjach innych, także w nadmiarowych z punktu widzenia wymogów komunikacji po polsku formach dzierżawczych (*w naszym serwisie*, *Twoje skróty* itd.).

- j. „Kanapka z jajkiem i serem może być zdrowym i sycącym śniadaniem – pod warunkiem, że sam ją **wykonasz**.” (Rycerz, 2018)
[...] *pod warunkiem samodzielnego jej przygotowania*

5. Intymność domyślna?

Paradygmat dwuelementowy: *ja: ty* tylko pozornie stosowny jest w realiach komunikacji z klientem. Przykłady k.-l., obok błędnego znaczenia rodzaju, w sposób nie zawsze adekwatny sugerują symetrię zależności stron (*ja/moje: ty/twoje*).

- k. „03.12.21 upływa termin płatności na kwotę 194,93 zł. Prosimy o wpłatę na konto [...]. Szczegóły ebok.enea. Jeśli **zapłaciles** dziekujemy.” (ENEA, 2021)
[...] *jeśli wpłaty już dokonano*
- l. „[...] **Twoje** dane osobowe [...]” „Przypominamy, że swoje sprawy **możesz** zrealizować bez oczekiwania na połączenie z doradcą [...]” (ENEA, 2022)
Dane osobowe klienta [...] można zrealizować [...]

Karykaturalny i infantylny w nadmiarowym znaczeniu osoby pierwszej jest przykład m.⁵

- m. „Cześć! **Jestem gadatliwym chatbotem IKEA**.
Możemy porozmawiać na wiele tematów związanych z zakupami w IKEA, naszą ofertą i obsługą. **Napisz** z jaką sprawą mnie **odwiedzasz**. **Możesz** też wybrać jeden z poniższych przycisków [...]” (IKEA, 2022)
Tu chat IKEA [...] Proszę wpisać [...] Można też [...]

.....

⁵ Dogłębnych badań wymaga, inny w porównaniu z angielszczyzną, przebieg granicy między orzekaniem bezosobowym a personifikacją pierwszoosobową. Ten ostatni zabieg po polsku infantylizuje często przekaz w użyciu baśniowym, fikcyjnym. Zarazem występują kuriozalne (infantylne pragmatycznie) przykłady jego wdrożenia: *Jestem elektryczny*. [napis na autobusie miejskim] lub *Jestem przyjaznym warsztatem* [w stacji obsługi pojazdów].

6. Inwazja instytucjonalna?

Narzucenie schematu *ja: ty* może wywołać (błędne) wrażenie, że inaczej nie jest jasne, kto do kogo i o czym mówi (por. n.-p.). Przekaz p. pochodzi od jednostki urzędowej, gdy ty nie może wystąpić zwrotnie. Tworzy to wrażenie inwazyjnej lub nachalnej (por. d.) nierówności rang.

- n. „**Arkadiusz, Twój** bilet ze stacji [...] (14:15) do stacji [...] (16:05) w dniu [...] znajduje się w załączniku. Dziękujemy za skorzystanie z KOLEO **do swojej podróży! Twój** plan podróży [...] (KOLEO, 2023) *Bilet [...] w załączniku. Dziękujemy za korzystanie z KOLEO! Plan podróży.*
- o. „**Jesteś** naszym stałym klientem – dlatego mamy **dla Ciebie** świetną okazję! **Poleć** KOLEO bliskiej Ci osobie, **podaj** jej **swój** indywidualny kod rabatowy. Gdy kupi bilet i wpisze **Twój** kod na potwierdzeniu zamówienia **każdy z Was** dostanie 5 złotych na konto KOLEO!” (KOLEO, 2023)
Rabat 5 PLN na indywidualny kod!
- p. „**Potwierdź kod weryfikacyjny** [...] Jeśli **nie otrzymałeś** wiadomości z kodem **sprawdź** katalog spam lub **wyślij** kod ponownie.” (BIZNES, 2023)
Kod weryfikacyjny (być może dotarł do folderu spam). Ponowne generowanie kodu.

7. Wątpliwa abstrakcyjność

Uzus abstrakcyjny formy *ty* (f.), w tekście popularnonaukowym, wymuszającym dbałość o styl wypowiedzi, z przykładami bezosobowymi, obrazuje nieudolność takiego zabiegu, przy istnieniu form neutralnych (q. i r.). Strategia taka może stwarzać wrażenie naruszenia prywatności w sposób komiczny, nieuprawniony, przez sugestię dostępu do informacji dla nadawcy ukrytych, pozostających w gestii wyłącznie odbiorcy (s.-u.).

- q. „W pewnym momencie **jesteś** tak wysoki, że **nie możesz** pracować na przykład na pokładzie samolotu, bo **musiałbyś** się garbić albo

- uderzać w głowę, i wówczas pojawi się cierpienie.” (Moskalewicz, 2021)
- [...] *ktos jest tak wysoki, że nie może [...], bo musiałby [...]*
- r. „Oznacza to, że jeśli **pochodzisz** z Afryki i **zostajesz** ambasadorem Islandii, **powinieneś** dostarczać organizmowi witaminę D. A jeśli jako Islandczyk **wylądujesz** w Afryce, **musisz** używać silnego kremu z filtrem.” (Moskalewicz, 2021)
- [...] *jeśli ktoś pochodzi [...]* i *zostaje [...]*, *powinien [...]* *jeśli wyląduje [...]*, *musi [...]*
- s. „Ciała obce w herbatce dla dzieci. **Masz** ją w domu.” (j, 2023)
- Uwaga na herbatkę dla dzieci!*
- t. „Wydarzyło się, gdy **spałeś**. Oto, co odnotowały światowe agencje w nocy z niedzieli na poniedziałek.” (Kwiatkowska, 2023)
- [...] *w nocy [...]*
- u. „**Głodny?**” (ŻABKA, 2023)
- Głód?*

8. Czy leci z nami tłumacz?

Osoba druga występuje nagminnie w tłumaczeniu, zwykle z oryginałów angielskich (v.-y.). Wywołuje to lekceważenie ewidentnego dystansu w rozmowie na tematy nieosobiste (v.). Razi też niekompetencja w użyciu, niekłopotliwych przecież⁶, polskich form *osoby ZERO* (w.-y.).

- v. „**Powiedz** mi – [...] – co **byś zrobił**, gdyby spotkało to **twoją** babcię albo kobietę, którą **znasz?**” (Booth, 2021, s. 341)
- Co zrobić, gdyby spotkało to naszą babcię albo znajomą?*

.....

⁶ Cechę tę można podważać. Dobór odpowiedników polskich nierzadko wymaga wdronienia odmiennego schematu rozumowania, przy wysiłku wykraczającym poza dokładne oddanie wyizolowanych z kontekstu oryginalnych (prawdopodobnie: anglojęzycznych) odpowiedników jednostek na poziomie części zdań. Zarazem wymóg takich kompetencji od tłumacza, który przede wszystkim winien znać język własny, nie wykazuje charakteru ekstremalnego. Obok podważenia aktualności postulatu *agon* można wskazać, że tu model gry o sumie zerowej nie sprawdza się: lekceważenie polskich wymogów pragmatycznych nie wywołuje wrażenia lepszego użycia angielszczyzny.

- w. „Gdy **twoim** jedynym narzędziem jest młotek, wszystko zaczyna ci przypominać gwoździe.” (WIKIQUOTE, 2021)
Gdy jedyne narzędzie to młotek, wszystko zaczyna przypominać gwoździe.
- x. „Niels Bohr powiedział: »Jeśli **nie jesteś** zdezorientowany fizyką kwantową, to tak naprawdę jej **nie rozumiesz**«”. (PWN, 2021)
[...] niezagubieni w fizyce kwantowej naprawdę jej nie rozumieją.
- y. „50 idei, które **powinieneś** znać – biologia” (PWN, 2021a)
50 idei podstawowych – biologia.

9. Ślady wahań: jednak *nie* zawsze *ty*?

Niedbałość w znaczeniu osoby bywa kompensowana wdrożeniem strategii bardziej złożonych (z. i aa.).

- z. „**Zaloguj się**”, „**Wpisz** adres e-mail”, „**Wpisz** hasło”, „**Nie masz** konta?”, „**sprawdź** stan **swojego** konta”, „**aktywuj** e-fakturę”, „wygodnie **opłacać** rachunki”, „**aktualizuj** **swoje** dane” (ENEA, 2023)
Logowanie. Adres e-mail. Hasło. Rejestracja konta i korzyści. Sprawdzanie stanu konta. Aktywacja e-faktury. Wygodne opłacanie rachunków. Aktualizacja danych.

Przykład z. dotyczy aktywności przy wspólnych interesach stron. Odpowiedź tego samego nadawcy na zgłoszenie serwisowe wyraża już dystans wobec możliwego konfliktu interesów. Odzwierciedla to aktualność wymogu dynamicznej negocjacji ról w komunikacji po polsku (aa.).

- aa. „Szanowny Panie, dziękujemy za kontakt z Eneą. W odpowiedzi na Pana zgłoszenie [...]. W przypadku dodatkowych pytań zapraszamy do kontaktu [...].” (ENEA, 2023a)

10. Fatyczna jakość komunikowania

Normatywne uznanie nikłej adekwatności pragmatycznej form na *ty* odnosi się, raczej niż do braku grzeczności, do ich nikłej adekwatności

pragmatycznej. Strategia taka powoduje niepożądane nierzadko spłaszczenie technik wyrazu do schematu *ja: ty*.

Wymuszenie adresowania bezpośredniego porządkuje pewne interakcje, mimo że do niedawna strategia *ty+imię* mogła być odbiorcy polskiemu nieznana (por. Tabakowska, 2002). Cytowany fragment dotyczy zarazem bezpośredniego oddziaływania ramy współzawodnictwa *agon* w programie telewizyjnym z pożądanym pod pewnymi względami skróceniem dystansu między uczestnikami gry. Niezręczne są przypadki, gdy tłumacz staje się, nieadekwatnie do kontekstu komunikacji, „narzędziem w procesie kulturowego imperializmu” (por. Tabakowska, 2002).

Pewne komunikaty obrazują wewnętrzny rozdźwięk między użyciem uprawnionym (ab.) a nieuprawnionym, wątpliwym (ac.), wymuszając formę rozkaznika, bliską raczej angielskiemu *you do!* ‘ty zrób!’ niż pozor-nemu odpowiednikowi *do* ‘zrobić’.

ab. „Najlepiej spożyć przed:” (MLEKOVITA, 2023)

ac. „**Nie odrywaj zakrętki!**”

Nie odrywać zakrętki.

„1 ABY OTWORZYĆ **przekręć**”

OTWIERANIE: przekręcić.

„2 **podnieś**”

unieść

„3 ABY ZAMKNAĆ: **przekręć** w drugą stronę”

ZAMYKANIE: w drugą stronę

„**WYRZUĆ RAZEM Z OPAKOWANIEM!**” (MLEKOVITA, 2023)

WYRZUCANIE [...]

W ac. występuje oderwanie od orzekania referencyjnego (*podnieść: to należy zrobić*) na rzecz impresywności (*ty podnieś!*). Takie „skrócenie dystansu” powoduje nieproporcjonalną inwazyjność formy polskiej w trywialnym kontekście wykonania prostych działań, w interesie odbiorcy, bez większych zagrożeń z tym związanych. Podobne zabiegi, tym bardziej w kontekstach bardziej złożonych niż przekaz na kartoniku mleka (bankowość, medycyna), mogą budzić wątpliwość, czy przekaz, także w poetyce *ty*, pochodzi od uprawnionego nadawcy.

11. Różnica w stosunkach: *klient–dostawca* oraz *ja–ty*.

Stosunki społeczne obejmują wiele procedur komunikacyjnych. Pierwszy kontakt klienta z dostawcą usług lub kontakty regularne stron mogą być uznawane za mało kłopotliwe, co schemat adresowania *ja: ty* w pewien sposób ukrywa. Procedury rozwiązywania problemów, przy rozbieżności interesów stron, powodują przesunięcie schematu *ja: ty* ku nachalno-inwazyjnemu, w binarnym modelu współzawodnictwa *agon*. Użycie osoby ZERO i strategii zniuansowanych (bezosobowość, wskazanie przedmiotu interakcji, nie działań stron, wzmiankowanie uniwersalnych zasad, nie indywidualnych poglądów) może oddalać ryzyko konfliktu.

Różnica proceduralna nie zanika przez dobór form na *ty*. Nie sposób zatem wykazać, co zyskać można pozajęzykowo przez niwelowanie złożoności językowej. Spłaszczony obraz stosunków międzyludzkich (*ja mówię: ty słuchasz*) nie kształtuje efektywnie przebiegu relacji, przy iluzji doraźnie niewymuszonej prostoty.

12. Konkluzja: PL *ty* ≠ WYŁĄCZNIE *ty*

Truizmem jest twierdzić, że użycie form osoby drugiej z zaimkiem *ty* w języku polskim nie wyraża wyłącznie neutralnej poufałości. Forma 2 os. l.p. symetryczna (vs. *ja*): *ja i ty/Ty* (c.) nie zawsze jest adekwatna. Nie każdy parametr liczy się w danym środowisku komunikacyjnym przy ustalaniu relacji władzy i solidarności (Brown, Gilman, 1960). Zaimek *ty* i formy drugoosobowe nie zawsze wykazują użycie przyjazne i solidarne. W perspektywie pragmatycznej, proceduralnej, konstatacja, że nie wszystko można zrobić *na ty*, to poparty danymi komunikacyjnymi fakt.

Drugoosobowe *ty* „krzyczy głośniej” i skuteczniej angażuje odbiorcę. Zarazem to nie wyłącznie doraźne fatyczne zaangażowanie stron liczy się w interakcji. Językowa *grzeczność* to kwestia odrębna od pragmatycznych widoków na rzeczywisty uzysk komunikacji (ad.). Tym bardziej abstrakcyjne użycie form drugiej osoby wydaje się z wielu względów zbędne (ae.). To przejaw języka „niby-polskiego”, „zachwaszczający naszą mowę” (Pisarek, 1978, s. VIII).

ad. SYMETRYCZNE *ty* (por. c.) ≠ INTYMNE (por. e.) *ty* ≠ INWAZYJNE/
NACHALNE *ty* (por. d.)
ae. ABSTRAKCYJNE *ty* (por. f.) = ZBĘDNE *ty*

Niezależnie, czy użytkownicy polszczyzny „znają się na grzeczności” (por. Marcjanik, 1997, s. 271), modulowaniu technik wyrazu służyć mogą istniejące już w języku środki. Alternatywa dla oficjalnych form *pan/pani/państwo* to nie tylko „przejście na *ty*”. Można użyć osoby ZERO. Taki zabieg mieści się w ogólnych kompetencjach użycia polszczyzny, przy skutecznym abstrahowaniu od niepożądanych długofalowo skutków współzawodnictwa *agon*. Pożądanym zdaje się upowszechnianie tej wiedzy nie tylko na poziomie fachowym, lecz i w praktyce bieżącego, świadomego kształtowania środków wyrazu w polskim środowisku komunikacyjnym.

Źródła przykładów

- ALLEGRO (2022). Aplikacja Android. Data dostępu: 2022.07.03.
- BIZNES (2023). Online: <logowanie.biznes.gov.pl>. Data dostępu: 18 kwietnia 2023.
- Bursa, A. (1977). „Pantofelek”. *Poezje wybrane*. Warszawa: Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza.
- ENEA (2021). Wiadomość SMS do klienta firmy ENEA. Data dostępu: 29 listopada 2021.
- ENEA (2022). Telefoniczna linia obsługi klienta. Data dostępu: 24 stycznia 2022.
- ENEA (2023). eBOK ENEA. Online: <<https://ebok.enea.pl/logowanie>>. Data dostępu: 31 października 2023.
- ENEA (2023). Pismo do klienta. Data dostępu: 29 sierpnia 2023.
- Ciało obce w herbatce dla dzieci. Masz ją w domu (2023). Online: <https://epoznan.pl/news-news-135766-ciala_obce_w_herbatce_dla_dzieci_masz_ja_w_domu>. Data dostępu: 30 października 2023.
- IKEA (2022). Online: <www.ikea.pl>. Data dostępu: 7 marca 2022.
- Kwiatkowska, B. (2023). *Działo się w poniedziałek w nocy. Tajemnica Hamasu odkryta pod szpitalem w Gazie*. Online: <<https://wiadomosci.wp.pl/dzialo-sie-w-poniedzialek-w-nocy-tajemnica-hamasu-odkryta-pod>>.

- szpitalem-w-gazie-6965084864387776a>. Data dostępu: 20 listopada 2023.
- KOLEO (2023). E-mail z serwisu www.koleo.pl. Data dostępu: 7 listopada 2023.
- MLEKOVITA (2023). Górna części opakowania produktu *Mleko wypasione 3,2% tłuszczu 1l*.
- Moskalewicz, M. (2019). *Nasze piękne umysły*. „Przekrój” 2565/2019. Online: <<https://przekroj.pl/spoleczenstwo/nasze-piekne-umysly-marcin-moskalewicz?fbclid=IwAR2kTSnd2F5oiI9uFJccveyNuMVrIYatQNSGf ulaGTqG1Ao42dYuRuOnRaY>>. Data dostępu: 20 listopada 2021.
- Peszek, M. (2021). „J*bię to wszystko”. *Ave Maria*. Warszawa: Mystic Production.
- PWN (2021). Online: <https://ksiegarnia.pwn.pl/Wstep-do-mechaniki-kwantowej,911785471,p.html?fbclid=IwARoqKO1GQ5iko6tYuU2Msxxfl 2qGAkovY7YoU8oLPgWQDLc1CW_fb6zAyHc>. Data dostępu: 20 listopada 2023.
- PWN (2021a). Online: <<https://ksiegarnia.pwn.pl/50-idei-ktore-powinienes-znac-Biologia,875092066,p.html>>. Data dostępu: 20 listopada 2023.
- Rycerz, E. (2018). *Produkty, których nie należy jeść na śniadanie*. Online: <<https://portal.abczdrowie.pl/produkty-ktorych-nie-nalezy-jesc-na-sniadanie/5>>. Data dostępu: 16 kwietnia 2018.
- SANTANDER (2021). Serwis WWW. Data dostępu: 28 lipca 2021.
- SANTANDER (2023). Aplikacja Android. Data dostępu: 30 października 2023.
- WIKIQUOTE (2011). Online: <<https://pl.wikiquote.org/wiki/Młotek>>. Data dostępu: 26 listopada 2021.
- Świątlicki, M., Dyduch, G., Piotrowicz, M., Radziszewski, T. (1995). „Nieprzysiadalność”. *Ogród koncentracyjny*. Chrzanów: Music Corner.
- ŻABKA (2023). Slogan na tablicy przed sklepem.

Literatura

- Booth, M. (2021). *Japonia, Chiny i Korea. O ludziach skłóconych na śmierć i życie* (tłum. B. Gutowska-Nowak). Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.

- Brown, R., Gilman, A. (1960). Pronouns of power and solidarity. W: T. A. Sebeok (red.), *Style in Language* (s. 253–576). Cambridge, Massachusetts: MIT Press.
- Caillois, R. (1997). *Gry i ludzie* (tłum. A. Tatarkiewicz, M. Żurowska). Warszawa: Volumen.
- Goffman, E. (2000). *Człowiek w teatrze życia codziennego* (tłum. H. Detner-Śpiewak, P. Śpiewak). Warszawa: Wydawnictwo KR.
- Huszcza, R. (1996). *Honoryfikatywność*. Warszawa: Dialog.
- Jabłoński, A. (2012). *Honoryfikatywność. Japońska. Semiotyka a pragmatyka*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Kołwzan, W. (1976). *Struktury języka ludzkiego*. Wrocław: Wydawnictwo Politechniki Wrocławskiej.
- Marcjanik, M. (1997). *Polska grzeczność językowa*. Kielce: Wyższa Szkoła Pedagogiczna.
- Maslow, A.L. (2002). *The Psychology of Science*. Chapel Hill: Maurice Bassett Publishing.
- Pisarek, W. (1978). *Słownik języka niby-polskiego czyli błędy językowe w prasie*. Wrocław: Ossolineum.
- Tabakowska, E. (2002). Bariery komunikacyjne są zbudowane z gramatyki. W: R. Lewicki (red.), *Przekład, język, kultura* (s. 25–34). Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Zaliwska-Okrutna, U. (2002). Patty, Patricia czy Patrycja? Antroponimy jako problem tłumaczeniowy i glottodydaktyczny. W: A. Kopczyński, U. Zaliwska-Okrutna (red.), *Język rodzimy a język obcy* (s. 247–256). Warszawa: Wydawnictwa UW.
- Zawadowski, L. (1966). *Lingwistyczna teoria języka*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

O językowej grze w tzw. grzeczność, skracaniu dystansu oraz efektywności komunikacyjnej po (nowo)polsku

Abstrakt: Pojęcie *grzeczności językowej* jako gatunku gry towarzyszyć зда-
je się od dawna polskim rodzimym badaniom pragmatyki językoznawczej.
Jednocześnie, w rzeczywistym uzusie współczesnej polszczyzny, można
obserwować liczne techniki „skracania dystansu” do partnerów interakcyj-
nych. Towarzyszy im wyraźny brak zaufania do odzwierciedlania, na po-
ziomie form językowych, poziomu rzeczywistych relacji interpersonalnych
uczestników interakcji, wykraczających często poza bieżącą interakcję
i jej doraźne potrzeby. Artykuł przedstawia kilka możliwych konsekwen-
cji pragmatycznych tak pobieżnie zarysowanego splotu językowych i po-
zajęzykowych dla kształtowania polskiej (nowopolskiej?) rzeczywistości
komunikacyjnej.

Słowa kluczowe: pragmatyka, osoba gramatyczna, grzeczność, *agon*, stra-
tegie interakcji
